

BUGU

Dil ve Eğitim Dergisi

www.bugudergisi.com

BUGU
Journal of Language and Education

Araştırma Makalesi

1/2, 176-187

Makale Geliş Tarihi: 27.07.2020

TÜRKİYE

Makale Kabul Tarihi: 07.09.2020

Üstünova, K. ve Ergüt, M. (2020). Adalet Ağaoğlu'nun *Ölmeye Yatmak* romanındaki Türkiye dış politikasına ilişkin bildirim, sezdirim ve çıkarımlar üzerine. *BUGU Dil ve Eğitim Dergisi*, 1(2), 176-187.

<http://dx.doi.org/10.46321/bugu.22>

ADALET AĞAOĞLU'NUN ÖLMEYE YATMAK ROMANINDAKİ TÜRKİYE DIŞ POLİTİKASINA İLİŞKİN BİLDİRİM, SEZDİRİM VE ÇIKARIMLAR ÜZERİNE*

Prof. Dr. Kerime ÜSTÜNOVA

Bursa Uludağ Üniversitesi ustunovak@uludag.edu.tr ORCID

Merve ERGÜT (Doktora Öğrencisi)

Bursa Uludağ Üniversitesi mervem177@hotmail.com ORCID

Öz

Adalet Ağaoğlu'nun *Ölmeye Yatmak* adlı romanında bulunan "Dündar Öğretmen *Ulus* Gazetesi Okuyor" bölümü, 1938 yılı, Eylül ayı *Ulus* gazetesi haberlerini içerir. Bildirim cümleleriyle metne dâhil edilen haberler, okurun dönemin ruhuna girmesine yardımcı olur. Haber içerikleri incelendiğinde, romanın genelini ilgilendiren konuların seçildiği ve verilmek istenen mesajla ilgili sezdirimler içerdiği görülür. Okurun verilen sezdirimlerden art alan bilgisini kullanarak çıkarımlara ulaşmasını isteyen verici, bağlamdan kopmamak adına ipuçlarıyla bazı yönlendirmeler yapar, böylece doğru çıkarımlara ulaşmanın önünü açar.

Söylem çözümlemesi yöntemiyle haber içeriklerinin değerlendirildiği bu çalışmanın amacı, *Ölmeye Yatmak* romanında *Ulus* gazetesinden haberlere yer verilmesinin alt mesajıyla ilgili veri sunmak; bildirim, çıkarım, sezdirim cümlelerinin kullanımı konusunda eserin üslup özelliklerini belirlemektir.

Anahtar Sözcükler: Adalet Ağaoğlu, *Ölmeye Yatmak*, *Ulus*, Atatürk dönemi dış politika temel esasları, bildirim-sezdirim-çıkartım.

ON NOTIFICATION, INTUITION, AND INFERENCES REGARDING TURKEY'S FOREIGN POLICY IN ADALET AĞAOĞLU'S NOVEL ÖLMEYE YATMAK

Abstract

The section titled "Dündar Teacher is Reading *Ulus* Newspaper" in Adalet Ağaoğlu's novel, *Ölmeye Yatmak*, includes the news of *Ulus* newspaper in 1938. News in the text with notification phrases helps the reader to enter the spirit of the period. When the content

* Bu çalışmadaki Türkiye dış politikasına ait bildirim, sezdirim ve çıkarımlar, *Ölmeye Yatmak* romanının tamamını içermeyip sadece "Dündar Öğretmen *Ulus* Gazetesi Okuyor" bölümüyle ilgilidir.

of the news is examined, it is seen that the topics that are related to the general of the novel are selected and contain perceptions about the message to be given. The transmitter, who wants the reader to reach inferences using the background information from the given intuitions, makes some guidance with tips in order not to break from the context, thereby paving the way for achieving the correct inferences.

The purpose of this study, in which news contents are evaluated by the discourse analysis method, is to present data about the sub-message of news from *Ulus* newspaper in the novel *Ölmeye Yatmak*, to determine the stylistic features of the work on the use of statements, inferences, intuition sentences.

Keywords: Adalet Ağaoğlu, *Ölmeye Yatmak*, *Ulus*, basic principles of Atatürk's foreign policy, notification-intuition- inference.

Giriş

Adalet Ağaoğlu'nun *Ölmeye Yatmak* adlı eserindeki “Dündar Öğretmen *Ulus* Gazetesi Okuyor” bölümünde, *Ulus* gazetesi kaynaklı ülke ve dünya gündemine damga vuran haberlerin bildirimlerinin yapıldığı dikkat çeker. Hedef, okurun dönem hakkında bilgi sahibi olmasını sağlamaktır. Dünya gündemine dair bildirimlerin yer aldığı bölüm bir bütün hâlinde incelendiğinde, haberlerin bir amaca hizmet etmek için titizlikle seçildiği görülür.

Ulus gazetesi, yapılan yeniliklerin halka benimsetilmesinde, medenileşme ve modernleşmenin ülke geneline yayılmasında egemen ideolojinin yayın organıdır. Fatma Nesibe Çolak'ın verdiği bilgilere göre Atatürk, “benim gazetem” dediği gazetenin basılmasıyla yakından ilgilenir, gazetede tüm haberleri inceleyerek gerekli gördüğü yerlerde düzeltmeler yapar. Gazete, Atatürk fikirlerini, hedeflerini topluma duyurmak, yeni devlet düzeninin sözcülüğünü yapmak ve devrimlerin halk tarafından değer görmesini sağlamak gibi önemli bir görev üstlenir (Çolak, 2018, s. 1). Nihat Duğancı, *Ulus* gazetesi Akşam Haberleri Servisinde çalışan Adalet Ağaoğlu'nun, romanı yazarken Millî Kütüphanedeki gazete ve belgelerden yararlandığını, dönemin kişiler üzerindeki etkisini göstermek için belgeleri devreye soktuğunu bildirir (Duğancı, 2006). Okurun hem tarihî bağlamı dikkate alması hem söylem analizinde bulunmasını sağlayan *Ulus* gazetesi haberleri, roman boyunca dönemin şartlarının Aysel'in ölmeye yatma kararı üzerindeki etkisinin sorgulanmasına neden olur.

Üniversite hocası Aysel'in kendini dünyadan soyutlayarak bir otel odasında ölmeye yatmasını konu alan *Ölmeye Yatmak* romanında, kahramanın aldığı kararla ilgili olarak alıcıya bilgi birikimi ve analiz yeteneğine göre çıkarımlara ulaşması konusunda serbestlik tanınır. “Dündar Öğretmen *Ulus* Gazetesi Okuyor” bölümündeki haberler, Türk iç ve dış politika temel ilkelerine dair sezdirimler içermektedir. Alıcının bunlardan hareketle Atatürk Dönemi'nde yürütülen başarılı çalışmalarla ilgili çıkarımlara ulaşmasını isteyen verici, mesajı çözebilmesi adına onu yönlendirir; böylece geriye dönüşlerle otuz yıllık süreçte dünyada yaşanan siyasal, askerî, toplumsal değişmelerin bildirimini yaparak Aysel'i ölmeye götüren nedenlerin çıkarımlanması konusunda okuru aktif konuma getirmiş olur.

1938-1968 yılları arasını konu alan romanda, “Dündar Öğretmen *Ulus* Gazetesi Okuyor” başlıklı bölümde görülen yurt ve dünya gündemine ait haberler, *Ulus* gazetesinin haber metni, reklam ve ilanlarından oluşmaktadır. Alper Bakacak'ın “*Ulus* gazetesi, 1950 seçimlerine kadar 27 yıl boyunca CHP'nin yayın organı olmuştur.” (Bakacak, 2013, s. 560) dediği gazete, sadece dönemsel bildirimleri vermek amacıyla kullanılmaz romanda. Bir yandan da Atatürk'ün işaret ettiği Türk dış politikası temel ilkelerini benimsetmek, örtük mesajlarla okuru aydınlatmak, dış

politikadaki başarı sonuçlarını göstermek için kullanılır. Bazen montajlanarak bazen doğrudan ya da kısmen, bazen yeniden üretilerek metinde yerini alan haberler aslında Aysel'in nasıl bir toplum ve dünya düzeni içinde büyüdüğünü gözler önüne seren, roman çözümlemesi için alıcıya sunulan ipuçlarıdır. Yüksel Topaloğlu'na göre yazar, gazeteden doğrudan ve dolaylı alıntılar yaparak karakterlerin yaşadıklarını tarihî belgelere dayandırmak yoluyla inandırıcılığı artırır. (Topaloğlu, 2005, s. 114-115).

Kerime Üstünova, vericinin vermek istediği mesajı doğru çözebilmek için alıcının çıkarımında bulunma ve örtük bilgileri kendi art alan bilgisi, kültür seviyesi, söz dağarcığına göre yorumlama yetisinin olması gerektiğine dikkat çeker; vericiyle alıcının toplumsal konum, eğitim, hayat tecrübesi bakımından eşit olması, amaçlarının örtüşmesi gerektiğini ifade eder (Üstünova, 2018, s. 7-8). Romanda, *Ulus* gazetesi haberlerine yer verilmesiyle neyin sezdirilmeye çalışıldığını anlayan alıcı, verilmek istenen mesajı doğru anlayarak romanın çözümlenmesi konusunda vericiyle iş birliğine girecektir. Aysel karakteri üzerinden “zor yıllar” diye adlandırılan dönemin insanlar üzerindeki etkilerinin gösterilmek istenmesi sebebiyle haberler araç olarak kullanılmış, olaylar daha geniş bir zaman ve mekânda sunulmuştur. Berna Akkıyal, gerçek dünyadaki olayları yansıtan haberlerden aktarılan soyut döküm hâlindeki olayların, kahramanları ilgilendiren toplumsal ve siyasal değişimlerin roman karakterlerinin yaşamlarında somut karşılıklar bulduğunu, bunun da olayların geniş bir çerçevede ele alınmasını sağladığını bildirir (Akkıyal, 2005, s. 39- 42).

“Dündar Öğretmen *Ulus* Gazetesi Okuyor” Bölümünde Yer Alan Dış Politika Haberleri

Dünya, savaş tehlikesiyle karşı karşıya olmasına rağmen Türkiye’de değişim, gelişim, kalkınma çalışmalarının yapılması, ülkenin savaştan uzak tutularak başarılı bir dış politikayla yönetildiği çıkarımına ulaşılmamasını sağlar. Atatürk’ün dış politikada temel aldığı ilkelerden “barışçılık”, “gerçekçilik”, “akılcılık”, “bağımsızlık”, “aktif fakat serüvencilikten uzak olma”, “millî menfaatleri esas alma”, “dünya kamuoyunu dikkate almak”, “dünya konjonktürünü göz önünde bulundurmamak” ilkelerinin sezdirimi yapılan haberlerde, okurun farklı çıkarımlara ulaşmasının önünü kesmek için yönlendirici cümleler kullanılır.

Metinlerin doğru anlaşılması ve alıcı ile verici arasında yetkin iletişimin kurulması için verilen bilgilerin doğru çözülmesi gerekir. İletilerin doğru anlaşılması için alıcının art alan bilgisi bakımında donanımlı olması gerekir (Üstünova, 2019, s. 384). Atatürk Dönemi iç ve dış politika temel esasları ve *Ulus* gazetesi hakkında bilgi sahibi olmayan okur için verilen bilgiler, yalnızca dönem ile ilgili verilmiş bildirim boyutunda kalacaktır.

“Hatay hür olmuştur. Hatay Millet Meclisi ertesi gün toplanacaktır.” (Ağaoğlu, 2014, s. 32) haberi, “Dündar Öğretmen *Ulus* Gazetesi Okuyor” bölümünde verilen ilk haberdur. Lokman Zor’un verdiği bilgiye göre Hatay sorununun çözüme kavuşması için Atatürk’ün akılcı ve barışçıl politikası sonuç verir ve 2 Eylül 1938 tarihinde bağımsız Hatay Cumhuriyeti kurulur (Zor, 2019, s. 410-412). Atatürk’ün dış politikada temel aldığı **bağımsızlık** ve **barışçılık** ilkelerinin sezdiriminin yapıldığı haber, Misak-ı Millî ilkelerinden olan Hatay sorununun **akılcı** politikayla çözüldüğünü çıkarımladığımız haberdur.

Ulus gazetesi haberlerinden alınarak metne dâhil edilen Türkkuşu ile ilgili, “Geniş boy fotoğraflar Türkkuşu’nun İnönü ve Ergazi Tayyarecilik Kampı’ndaki başarılı çalışmalarını yansıtmaktadır.” (Ağaoğlu, 2014, s. 39) içerikli haber, Atatürk Dönemi Türk dış politikasının temel ilkelerinden **akılcılık**, **millî menfaatlerin esas alınması** ilkesinin sezdirimini yapar.

İkinci Dünya Savaşı öncesinde dünyada yaşanan problemlere rağmen barışçıl dış politika izleyen Türkiye, dünya konjonktürünü göz önüne alarak teknolojik gelişmeleri takip etmiş ve her ihtimale karşı savaş hazırlıkları yapmıştır. Gurbet Gökgez'ün verdiği bilgilere göre İkinci Dünya Savaşı yıllarında savaş teknolojisinin gelişmesi üzerine hava gücünün önemini anlayan Türkiye, halkı savaşa hazırlamak, havada savunma ve saldırı gücünü artırmak, hava saldırısı zararını aza indirmek ve dünyadaki teknolojik gelişmelerin gerisinde kalmamak için 1925 yılında Türk Tayyare Cemiyeti, 1935 yılında “Türk Kuşu” uçuş okulunu açarak gerekli tedbirleri alır (Gökgez, 2020, s. 102-104).

Birinci Dünya Savaşı Dönemi'nde kullanılan halkın güvenliğini tehlikeye sokan zehirli gazlara karşı halkın maske kullanımı konusunda bilgilendirilmesi ve hava saldırılarına karşı yapılan tatbikatlarla tecrübe kazanılmasının sağlanması, dış politikada **bağımsızlığa** zarar verecek her türlü tehlikeye karşı önlem alındığı ve **dünya kamuoyunun dikkate alındığı**ni sezinlememizi sağlar.

“Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras, İzmir'deki demecinde, Atatürk Türkiyesi yüz milyonluk dost kütlesi ortasında bir sulh ve ilerleme adası gibidir.’ diyeli iki hafta olmuştur.” (Ağaoğlu, 2014, s. 39). Tevfik Rüştü Aras'ın İzmir Fuarı'nda yaptığı konuşmaya gönderme yapılan haber, birbirlerine dost oldukları bilinen Avrupa ülkelerinin İkinci Dünya Savaşı yıllarında birbirlerine düşman hâline geldiği, Türkiye'nin ise savaş ortamına rağmen değişim, gelişim ve ilerlemelere devam ettiğinin bildirimini yaparak **aktif fakat serüvencilikten uzak ve barışçıl politika** izlediğini sezdirir. Talas'ın verdiği bilgilere göre barışçılık, iç politikada birlik, beraberlik ve millet menfaatini esas almayı; dış politikada ise ülkelerin çıkarlarına saygılı olma ve güvenilir olmayı amaçlar (Talas, 2004, s. 346). Türkiye, ülkeler arasında kutuplaşma ve çıkar çatışmalarının yaşandığı dönemde aktif bir dış politika izlemiş, bu aktiflik hiçbir zaman gerçeklerden uzak olmamış, serüvencilik peşinde koşulmamıştır.

İkinci Dünya Savaşı öncesinde dış sorunlar karşısında ülkede yaşanan tartışmalar ve dönemin nabızı basında kendini gösterir. CHP, sesini kamuoyuna duyurmak, halkın desteğini sağlamak için *Ulus* gazetesini yayın organı olarak kullanır. Mustafa Apaydın, “Dünder Öğretmen *Ulus* Gazetesi Okuyor” başlıklı *Ulus* gazetesinin üslubuna bağlı kalınarak verilen bölümün 1938 yılına ait dünya gündemine dair haberleri içerdiğini ve verilen haberlerin resmî ideolojinin nasıl şekillendiğiyle ilgili fikir sahibi olunmasını sağladığını ifade eder (Apaydın, 2006, s. 24). İkinci Dünya Savaşı öncesi dünya gündemine dair bilgilere yer verilmesiyle, alıcının Türkiye'nin uyguladığı dış politikayla ilgili sezdirimlere ulaşması sağlanır.

Dış politikayla ilgili bir Orta Avrupa sorunu olduğundan bahseden haber, şu şekildedir:

Sözüm yurdumuzdan dışarı; şuradan buradan gelen haberler arada sırada ufuklarda harp bulutları dolaştığından, sulhün tehdit edildiğinden bahsederler. Fakat hamdolsun, bugüne gelinceye kadar bu derece sık tehdiye uğramış olan sulh, bugüne kadar da bu derece cesur, mukavemetli, pervasız olmamıştır. Baksanıza, Milletler Cemiyeti Paktı'nın falanca maddesi çığnendi; ‘Sulh tehlikede’ dediler; sulh orali olmadı (Ağaoğlu, 2014, s. 36).

Dünyada baş gösteren sorunların yeni bir savaşın habercisi olduğuyula ilgili çıkan haberlerin Türkiye'de dikkate alınmadığı bilgisine ulaşılan haber, okurun verici tarafından yönlendirildiği haberdır.

Oğuzhan Ekinci'nin verdiği bilgiye göre Hitler, 1938 yılında Germen kökenli Avusturya'yı Almanya'ya bağlama kararı alır. Almanya'nın Avusturya'dan sonra Südet bölgesinde yaşayan Almanlar dolayısıyla Avusturya'yı da işgal edeceğini düşünen İngiltere ve Fransa, Milletler Cemiyetini devreye sokar. Hitler, aynı milliyet ve aynı tarihî geçmişe sahip olan Almanların haklarını koruduklarını söyleyerek Avusturya işgaline karışılmaması gerektiğini dile getirir.¹

Almanya - Avusturya sorunu dışında Orta Avrupa'da baş gösteren ve “Dünder Öğretmen *Ulus* Gazetesi Okuyor” bölümünde verilen diğer sorunlar şu şekildedir: İtalya'nın yapılan antlaşmalara aykırı şekilde İngiltere ile iş birliği yaparak Fransa'dan gizli, Habeşistan'ı işgal etmesi; İspanya'da Cumhuriyetçiler ve Milliyetçiler arasında yaşanan iç savaş; Japonya'nın şehirleri yakıp yıkarak Çin halkına işkence ederek Çin'e yaptığı istiladır. Barış ortamını tehlikeye sokan bu problemlerin savaş çıkacak söylentilerine neden olması, halkın paniğe kapılmasına neden olur. Dünyada yaşanan sorunların aklın öncülüğünde doğru analiz edilmesi gerektiği vurgulanan haberler, Atatürk dönemi dış politika ilkelerinden olan **barışçılık**, **akılcılık** ve **gerçekçilik** ilkesini sezdirir.

Mahmut Bolat'ın verdiği bilgiye göre dış politikada temel alınan esaslardan biri “barışçılık”tır. Bu nedenle de askerî müdahaleler ancak siyasî bir gaye varsa düşünülmüş, yayılmacı olunmamıştır (Bolat, 2006, s. 50). Dünyada baş gösteren savaş ortamına rağmen Türkiye, savaştan uzak durarak barış ortamının korunması için gerekli siyasî önlemleri alır.

Almanya Prag Sefiri'nin, Çek Dışişleri Bakanlığına yeni bir protesto notası verdiği bildirimini yapıldığı bir başka haberin ardından aynı sabah Londra'daki White Hall'da yaşanan gelişmelere yer verilerek dönemin nabzının anlaşılması sağlanır. Lord Halifaks'ın İngiltere'nin Berlin Büyükelçisi Nevil Henderson'u kabul ettiği, bu görüşmeden sonra Henderson'un Berlin'e hareket ettiği ve Lord Halifaks'ın Amerikan Büyükelçisi Josef Kenedi'yi kabul ettiği haberleri ayrıntılı olarak gazetelerde yer bulur. *Ulus* gazetesi haberlerine göre Çekoslovak gazetelerinde Alman ordusuyla ilgili bir makaleye yer verilmesi ve Çekoslovakya Cumhurbaşkanı Beneş'in Hitler'in Südet bölgesini alma planlarına karşı çıkması nedeniyle bu protesto notası verilir (*Ulus*, 1 Eylül 1938, s. 3). Almanya'nın Çekoslovakya'ya protesto notası vermesi üzerine Londra'daki White Hall'da Çekoslovakya konusuyla ilgili yapılan görüşmelerin Türkiye'de dikkatle takip edilmesi, Atatürk'ün dış politikada **dünya kamuoyunu dikkate aldığı** çıkarımına ulaşmamızı sağlar.

Gönlübol ve Kürkçüoğlu'na göre Atatürk, tarihi iyi bilip tarihten ders almakta, günün şartlarını iyi kavrayıp gelecekte adımlarını ona göre atmaktaydı (Gönlübol ve Kürkçüoğlu, 1985, s. 464).

Almanya'nın Avusturya'yı işgalinden sonra Hitler'in sıradaki hedefinin Çekoslovakya olduğu söylentileri üzerine *Ulus* gazetesinde “Çekoslovakya'ya karşı bir hareket mi yapılıyor?” (Ağaoğlu, 2014, s. 37) başlıklı habere yer verilir. İkinci, Südet bölgesinde üç milyon Alman yaşadığı için Almanya'nın Çekoslovakya'yı ele geçirmeyi amaçladığı, bu durumun da yeni bir dünya savaşı çıkacağı söylentilerinin çıkmasına neden olduğunu dile getirir.²

Ulus gazetesi haberlerinden romana dâhil edilen bir başka cümle de şudur: “Hitler'in Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri reisleri ile gizli bir toplantı yaptığı söylenmektedir.” (Ağaoğlu,

¹ Ayrıntılı bilgi için bk. Ekinci, 2018.

² Ayrıntılı bilgi için bk. Ekinci, 2018.

2014, s. 37). Birinci Dünya Savaşı sonrası yapılan antlaşmalarda Almanya'ya silahlanma yasağı getirilmesi üzerine Hitler; Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri reisleri ile gizli bir toplantı yaparak savaşa hazır olmaları ve saldırı gücünü artırmaları için yetkililere talimatlar verir. Gönlübol ve Kürkçüoğlu'nun verdiği bilgiye göre Atatürk, asker kökenli olduğu için savaşın zorluklarını iyi bilen biriydi ve bu nedenle savaş yanlısı değildi. İç ve dış politikada, ülkenin haklarını elde ettikten sonra barış ortamının korunması için savaş nedenlerinin tespitine ve bunları ortadan kaldırmaya özen gösterilmiştir (Gönlübol ve Kürkçüoğlu, 1985, s. 470). Hitler gibi istilacı ve yayılcı politika izlemeyen Atatürk, savaştan ziyade sorunları diplomatik yollarla çözmüş, gerektiğinde ittifaklarda bulunmuştur.

“Japon kuvvetlerinin Çinlileri Loşan Dağı önünde yenilgiye uğrattıkları Şanghai'dan bildirilmektedir.” (Ağaoğlu, 2014, s. 37) haberi, Japonya'nın kadın çocuk ayırmaksızın Çinli öldürme yarışına giriştiği, zehirli gazlarla halkı katlettiği savaşın bildirimini yapan haberdir. Metinde verilen bilginin ötesine geçmek, örtük ifadelerin farkına varıp çıkarımda bulunmakla mümkün olur. Alıcı; verici tarafından satır aralarına gizlenen kodlara ulaşabilirse yetkin iletişim sağlanmış olur (Üstünova, 2018, s. 1). Hava, kara, deniz ve zehirli gaz saldırılarına karşı dünyada yaşanan toplumsal, siyasal gelişmelerin Türkiye'de takip edilmesi, Türkiye'nin dış politikada bağımsızlığımızı korumak adına **gerçekçi, akılcı, dünya kamuoyunu dikkate alan** siyaset yürüttüğünü çıkarımlamamızı sağlar.

Fransız Başbakanı Daladiye'nin Ordu Encümenine yaptığı konuşmada Çekoslovakya'ya saldırı hâlinde alınacak tedbirleri açıkladığının bildirimini yapıldığı bir başka haber, sivil halkın korunması amacıyla ciddi bir hâl alan Alman tehlikesine karşı tedbir alındığını çıkarımladığımız haberdir. “Raystag toplantı hâlinde. Rünsiman Heyeti'ne de Londra'dan bir sandık gaz maskesi gönderilmiştir... Prag, a. a.” (Ağaoğlu, 2014, s. 37) haberinde ise Alman Parlamentosunun toplantı hâlinde olduğu ve Londra'dan Rünsiman Heyetine gaz saldırılarına karşı silahsız savunma aracı olan gaz maskelerinin gönderildiğinin bildiri yapılır. Bir başka haberde ise “Leo Blum Berlin'den, Alman-Fransız sınırında askeri hazırlıklar yapıldığını, Ren Nehri kıyılarındaki bütün kasabaların askerle dolu olduğunu bildirmiştir.” (Ağaoğlu, 2014, s. 38) cümleleriyle Almanya'nın Fransa sınırı olan Ren Nehri kenarına asker ve savaş malzemeleri yığarak hazırlık yapması üzerine Fransa'nın sınır güvenliğini sağlamak amacıyla halkı silahaltına çağırdığı bilgisi verilir (*Ulus*, 3 Eylül 1938, s. 8).

Haberlerde, Hitlerin istilacı tavrı sebebiyle yeni savaş çıkması durumuna karşı dünyaca alınan önlemler bildirilmiş, yaşanan gelişme ve alınan tedbirler, Türkiye'de de dikkatle takip edilmiştir. Dış politikada **dünya konjonktürünün göz önüne alındığını** sezdiren bu gelişmeler, Talas'ın da ifade ettiği gibi Atatürk'ün dış politikada akla, mantığa dayanan, gerçekçi olan ve ülke çıkarlarını esas alan politika izlediğini gözler önüne serer (Talas, 2004, s. 346).

5 Eylül 1938 tarihli *Ulus* gazetesinde Nürnberg Kongresi ile ilgili yapılan haber, dünyadaki tüm Almanların Almanya ile birleştirilmesi fikri sebebiyle “Büyük Almanya” başlığıyla verilir. “Hitler nutuk söyleyecek”, “Her şey bu kongrenin neticesine bağlı” gibi haberler gazetelerde yer almıştır.” (Ağaoğlu, 2014, s. 38) cümleleriyle romanda yerini alan haber, İkinci Dünya Savaşı'na adım adım yaklaşıldığını sezdirir. Durum üzerine Britanyalı politikacı Churchill'in verdiği söylevde Hitleri hedef alan cümleleri, dünyada yaşanan gerginliği ortaya koyar. Hitler'i çılgınlık yapmakla suçlayan Churchill, Hitler'in Südet Almanları ile ilgili problemin barışçıl yollarla çözülmesini engellediğini söyler. Churchill, Hitler'in başarılı olması durumunda Avrupa'ya da saldıracağını söyleyerek Çekoslovakya'ya yapılan saldırının tüm

dünyayı tehdit ettiğiyle ilgili uyarılarda bulunur. “Bu hücum, medeniyet ve bütün dünya hürriyetine karşı bir cinayet olacaktır. Ondan sonra her memleket, ‘Sıra acaba hangi kurbanda?’ diye sormak zorunda kalacaktır.” (Ağaoğlu, 2014, s. 38) cümlelerini kuran Churchill, medeniyet ve hürriyete karşı cinayet olarak adlandırdığı bu istilacı tavrın İkinci Dünya Savaşı’nın habercisi olduğunu sezdirir.

Gönlübol ve Kürkçüoğlu, ülkeyi millî esaslara göre yöneten Atatürk’ün Hitler gibi aşırı ırkçı olmadığını; iç ve dış politikada hem millî hem insancıl politika izlediğini ifade eder (Gönlübol ve Kürkçüoğlu, 1985, s. 466).

“Hitler, Nürenberg’de beklenen söylevini vermiştir.” (Ağaoğlu, 2014, s. 38) cümlesiyle romanda sunulan bir başka haberin devamında, Nibelungen Marşı ve halkın coşkulu tezahüratıyla karşılanan Hitler’in “Südet Almanlarının hakları verilmezse onlar adaleti ve yardımı Almanya’dan görecektir.” cümlesiyle dünyaya gözdağı verdiğinin bildirimi yapılır. 13 Eylül 1938 tarihli *Ulus* gazetesinde Hitler’in Çekoslovakya’da adaletsiz uygulamalara maruz bırakılan üç buçuk milyon Alman’ın kendi geleceklerini kendilerinin tayin etmesi gerektiğini söylediği bildirilir (*Ulus*, 13 Eylül 1938, s. 6). Hitler, Çekoslovakya’daki Almanlara yapılan adaletsizliğe dur denilmezse olacakların sorumlusu olmadığını, bir an önce Çekoslovakya ile ilgili taleplerin yerine getirilmesini aksi durumda savaş cihazlarını devreye sokarak sorunu kendilerinin çözeceğini açıklar. Hitler’in bu meydan okuması üzerine romanda da verilen bir başka haberde, “Südetler, Prag’da başkaldırmıştır. Prag Hükümeti de sıkıyönetim ilan etmiştir.” (Ağaoğlu, 2014, s. 38) cümlelerine yer verilerek Nürnberg Kongresi’nde yapılan konuşmanın etkilerinin okurca anlaşılması sağlanır.

Çekoslovakya Parlamentosundaki Alman Südet Partisi, Çek Hükümeti’nden bazı taleplerde bulunur, bu talepler karşılanmayınca Çekoslovakya’da adil yönetim olmadığı gerekçesiyle isyanlar çıkar. Nürnberg Kongresi’nin toplanması üzerine çekinen Çekoslovakya Hükümeti, Südetlerin taleplerinin kabul edildiğini söyler ancak Hitler’in kongrenin son günü yaptığı konuşma, Südet Almanlarının ayaklanmasına ve Prag Hükümeti’nin sıkıyönetim ilan etmesine neden olur.

Yaşanan karışıklıkların bildirimini ardından verilen “İngiliz Başbakanı Chamberlain “sulhü korumak” için uçakla Berchtesgaden’e, Hitler’le görüşmeye gitmiştir.” (Ağaoğlu, 2014, s. 38) haberi, İngiliz başbakanı Chamberlain’ın Südet Krizi’nin dünya için tehdit olduğunu görerek barış ortamını korumak adına yaptığı girişimleri gösterir. Hitler’in dünyaya yön verdiği dönem, tüm ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de derin yankılar uyandırır ve metinde de verildiği üzere gazetelerde “Derken bir gün: “Dünya Sulhü Kurtuldu!” Ertesi gün: “Almanlar Südet Toprağına Girdi.” (Ağaoğlu, 2014, s. 38) haberleri verilmeye başlar.

Ersin Embel’in verdiği bilgilere göre İkinci Dünya Savaşı öncesinde İngiltere, savaşı önlemek amacıyla bazı stratejik hamleler yapar ancak Almanya’nın saldırgan tutumunun önüne geçemez. Südet bölgesinde yaşayan Almanların özerklik talebine karşı çıkan Çekoslovakya’ya Hitler cephesinden sert tepki gelir. 15 Eylül 1938’de Hitler ile savaş çıkmasını engellemek amacıyla görüşen Chamberlain, Almanya’nın talebini kabul eder (Embel, 2019, s. 1-3). Bu gelişmelerin ardından gazetelerde, “Dünya Sulhü Kurtuldu!” başlıklı haberlere yer verilir.

18 Eylül 1938 tarihinde, Südet bölgesinde Alman nüfusunun fazla olduğu gerekçesiyle bölgenin Almanya’ya verilmesini onaylayan Fransa ve İngiltere, Çek Hükümeti’nin kararı kabul etmemesi üzerine bir savaş çıkarsa Çekoslovakya’ya yardım etmeyeceklerini söyleyerek Çekoslovakya’yı kararı kabul etmeye zorlar. 22 Eylül 1938’de bölgede yaşayan nüfusun net

olmadığı yerler için uluslararası komisyon kurulması teklifine Hitler'in 1 Ekim 1938'e kadar mühlet vermesi aksi durumda gerekenin yapacağını bildirmesiyle gazetelerde, "Almanlar Südet Toprağına Girecek" haberleri yapılmaya başlanır.

Embel'e göre Hitler'in Chamberlain ile ikinci görüşmesinde gerginlik daha da artar ve 28 Eylül 1938 tarihinde Almanya'nın Çekoslovakya'yı verdiği nota üzerine İngiltere ve Fransa geri adım atarak savaş tehdidinde karşı Almanların taleplerini kabul eder. 29-30 Eylül tarihinde İtalya, Fransa, İngiltere ve Almanya arasında imzalanan Münih Antlaşması'yla uluslararası antlaşmalar gerekçe gösterilerek nüfusu Alman çoğunluğa sahip olan Südet bölgesinin Almanya'ya verilmesi kabul edilir (Embel, 2019, s. 3-4). Bu gelişmeler üzerine gazetelerde "Dünya Sulhü Kurtuldu!" haberleri yapılmaya başlanır. Ancak Gönlübol ve Kürkçüoğlu'na göre Birinci Dünya Savaşı sonrasında barış ortamının sağlanmasından ziyade ikinci savaşın tohumları ekilir. Dünya ekonomik bunalımından sonra daha da artan gerginlik ve kutuplaşmalar, İkinci Dünya Savaşı'nın çıkmasına neden olur (Gönlübol ve Kürkçüoğlu, 1985, s. 452).

"Dündar Öğretmen *Ulus* Gazetesi Okuyor" bölümünde, *Ulus* gazetesi dünya gündemine dair haberlere yer verilmesiyle İkinci Dünya Savaşı öncesi dünyada yaşanan buhranlı dönemin Türkiye'ye yansımaları gözler önüne serilir. "Sözüm yurdumuzdan dışarı; şuradan buradan gelen haberler arada sırada ufuklarda harp bulutları dolaştığından, sulhün tehdit edildiğinden bahsederler. Fakat hamdolsun, bugüne gelinceye kadar bu derece sık tehlide uğramış olan sulh, bugüne kadar da bu derece cesur, mukavemetli, pervasız olmamıştır." cümleleriyle İkinci Dünya Savaşı çıkacak söylentilerinin Türkiye'de oluşturduğu izlenim verilir. "Derken bir gün: "Dünya Sulhü Kurtuldu!" Ertesi gün: "Almanlar Südet Toprağına Girdi" haberleri ise dünyada yaşanan sorunların Türkiye'de sıkı bir şekilde takip edildiği çıkarımına ulaşılmaya olanak tanır.

Bildirim cümleleriyle metinde yer alan *Ulus* gazetesi haberleri bütünüyle incelendiğinde aslında sadece bir haber olmaktan ziyade Atatürk Dönemi'nde uygulanan dış politikayla ilgili önemli mesajlar barındırır. Verici, ipuçlarıyla zaman zaman okuru yönlendirerek onun bağlamdan kopmasını önler ve doğru çıkarımlarda bulunmasını sağlar. Dış politikada ülke çıkarlarını esas alan Atatürk, İkinci Dünya Savaşı öncesi dünyada çatışma devam ederken barış yanlısı olup kendi gücüne dayanan politika izler.

Özge Cengiz, kitle iletişim araçlarının, haberlerle halka bilgi verirken gizli şekilde de egemen ideolojiyi geniş bir alana yayma imkânı sağladığını belirtir. Bireyler, bazen farkında olarak bu duruma karşı koyabilir ya da bu durumdan memnun olabilir bazen de farkında olmadan egemen ideolojiye tabii olabilir (Cengiz, 2017, s. 1). Adalet Ağaoğlu, Aysel'in ölmeye yatma nedenlerini açıkça söylemeyip metin aralarında verdiği bildirim ve sezdirimlerle okurun çıkarımlarda bulunmasını sağlarken zaman zaman *Ulus* gazetesinden haberler vererek örtük olarak okurun dönemin egemen ideolojisiyle ilgili bilgi sahibi olmasını sağlar.

Cengiz, düşük eğitim seviyesindeki alt kesim okuyucunun ideolojiyi aynen kabullendiği **egemen okuma**; okuduğunun farkında olan okuyucunun metinde yazanları anladığı **tartışmalı okuma** ve eğitim düzeyi yüksek, üst kesim okuyucunun metinle ne mesaj verildiğinin tamamen farkında olduğu **muhallif okuma** şeklinde üç çeşit okuma biçimi olduğundan söz eder (Cengiz, 2017, s. 26). *Ölmeye Yatmak* romanında bildirim cümleleriyle yer alan *Ulus* gazetesi haberleri, okurun eğitim, kültür ve art alan bilgisine sahip olduğu okuma seviyesine göre çıkarımlarda bulunmasına olanak tanır. Verici, okuru istedik şekilde yönlendirmek için *Ulus* gazetesi haberlerini kullanır, vermek istediği mesajı açık olarak vermek yerine okurun kendi art alan bilgisine göre haberlerde yer alan örtük anlamlara ulaşmasını ister.

Sonuç

“Dündar Öğretmen *Ulus* Gazetesi Okuyor” bölümü dış politika haberleri, İkinci Dünya Savaşı öncesi dünyada yaşanan sorunların Türkiye’ye yansımalarını gözler önüne sererek, ülkenin dünya kamuoyunu dikkate alarak üstün şekilde yönetildiğini çıkarımlamamıza yol açar. Millî çıkarların ön plana alınarak bağımsızlığın korunması için gerçekçi politika izlenmesi; barış yanlısı olup sorunların hukuki yollarla çözülmesi dış politikada başarı sağlar, bu da ülkenin savaştan uzak tutulmasını mümkün kılar. Bağımsızlığın korumasını temel ilke gören yöneticiler, dünya konjonktürünü göz önünde bulundurarak yaşanan çatışma ve kutuplaşmalardan uzak durur ve ülkede her alanda tam bağımsızlığın sağlanması için ekonomik, eğitsel ve kültürel olarak kalkınma ve yapılanma faaliyetleriyle kendi gücüne dayanan politika izler. Dünyada yaşanan sorunların Türkiye’de de savaş tehdidi oluşturmaya karşı takip edilmesi, Atatürk Dönemi’nde yürütülen dış politikanın millî menfaatleri esas alan, akılcı politika olduğunu gözler önüne sermektedir.

“Dündar Öğretmen *Ulus* Gazetesi Okuyor” bölümünde verilen haberler, ilkokuldan yeni mezun olmuş Aysel’in küçük yaşlarda yaşadığı savaş korkusunun anlaşılmasını sağlamak içindir. Yeni savaştan çıkmış ve hızla yapılanma ve kalkınma çalışmaları yürütülen ülkede, ikinci bir savaşın çıkacağı söylentilerinin yansımaları, Aysel’in ruh dünyasında büyük etkiler uyandırır. Savaşa girilmeyecek olsa da dünyada yaşanan sorunlara bakıp savaşa girilecek gibi hazırlıklar yapılması, Aysel’in küçük yaşlarda büyük travmalar yaşamasına neden olur. Aysel’in ölmeye yatma kararı almasına neden olan durumlardan olan İkinci Dünya Savaşı Dönemi, *Ulus* gazetesi haberleriyle metinde yer bularak yaşanan olaylara gerçeklik kazandırılır.

Kaynaklar

- Ağaoğlu, A. (2014). *Ölmeye yatmak*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Akkıyal, B. (2005). *Adalet Ağaoğlu'nun Dar Zamanlar üçlemesinde “kimlik” sorunsalı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Apaydın, M. (2006). Adalet Ağaoğlu'nun Dar Zamanlar üçlemesinde zaman kurgusu üzerinde bazı değerlendirmeler. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(2), 17-38.
- Bakacak, A. (2009). *Ulus gazetesinin muhalefet yılları (1950-1960)*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bakacak, A. (2013). 1950 seçimleri sonrası *Ulus* gazetesinin muhalefete geçişi. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 51, 541-561.
- Bolat, M. (2006). Genel hatlarıyla Atatürk dönemi Türkiye'nin ikili ilişkileri. *Gazi Üniversitesi, Kırşehir Eğitim Fakültesi*, 7(1), 45-77.
- Cengiz, Ö. (2017). *Zafer ve Ulus gazetelerinde yer alan tefrika romanlarda siyasal kimlik inşası (batıcılık, antikomünizm, anti faşizm)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çolak, F. N. (2018). *Ulus gazetesine göre 1969 genel seçimi ve Cumhuriyet Halk Partisi imajı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Duğancı, N. (2006). *Adalet Ağaoğlu'nun romanları ve romancılığı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ekinci, O. (2018). Kültürün ilhakından ilhakın kültürüne: Almanya ile Avusturya'nın birleşmesi (Anschluss). *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22(3), 1603-1630.
- Embel, E. (2019). Yatıştırma politikası. *Güvenlik Yazıları Serisi*, 14, 1-7.
- Gökgöz, G. (2020). Türkiye'de hava saldırılarına karşı pasif korunma tedbirleri (1923-1960). *Tarih ve Günce, Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi*, 6, 101-118.
- Gönlübol, M. ve Kürkçüoğlu, Ö. (1985). Atatürk dönemi Türk dış politikasına genel bir bakış. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 1(2), 451-474.
- Talas, M. (2004). Örnek bir dış siyaset modeli olarak Atatürk'ün "Yurtta barış dünyada barış" politikası. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 15, 339-354.
- Topaloğlu, Y. (2005). *Adalet Ağaoğlu'nun çağdaş Türk romanındaki yeri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Üstünova, K. (2018). Yüzey yapıdaki çıkarım cümlelerinin iletişime katkısı. *TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 6(12), 1-10.
- Üstünova, K. (2019). Çıkarım edimi üzerine -Kutadgu Bilig- örneğiyle. *Yazılışının 950.Yılı Anısına Uluslararası Kutadgu Bilig ve Türk Dünyası Sempozyumu (3-5 Ekim 2019 Ankara/Türkiye)*. Ankara: Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Yayınları, 374-388.
- Zor, L. (2019). Hatay'ın Anavatana katılmasının basında ele alınışı: Cumhuriyet gazetesi örneği. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(2), 409-418.
- http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/GAZETE/ulus/ulus_1938/ulus_1938_eylul_/ulus_1938_eylul_1_.pdf
- http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/GAZETE/ulus/ulus_1938/ulus_1938_eylul_/ulus_1938_eylul_3_.pdf
- http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/GAZETE/ulus/ulus_1938/ulus_1938_eylul_/ulus_1938_eylul_8_.pdf
- http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/GAZETE/ulus/ulus_1938/ulus_1938_eylul_/ulus_1938_eylul_13_.pdf

Extended Abstract

Adalet Ağaoğlu's work, *Ölmeye Yatmak*, holds a circuit mirroring the political, social, social, cultural, educational, economic development, and changes between 1938 and 1968. In the thirty years, the events in the country and the world are included in the novel, the reader is informed about the period. Whether the information about the country and the world agenda given in the news included in the text from Ulus newspaper has an impact on Aysel's decision to die is questioned throughout the novel. Ulus newspaper, which is used as a tool to handle issues in a wide space and time, allows the novel to be based on historical reality by enabling collective events related to the country and the world agenda.

The news, selected from the Ulus newspaper data of September 1938, presented in the section "Dünder Teacher is Reading Ulus Newspaper", takes its place in the text with

notification phrases. It is noteworthy that the samples of Ulus newspaper's news text, announcements, and advertisements, which are transferred directly to the text without any intervention, are carefully selected by the transmitter. When analyzed, it comes to the fore that the news is given in the section "Dündar Teacher is Reading Ulus Newspaper" is loaded with the insights of the principles that Atatürk based on domestic and foreign policy. While the change, development, and development work in Turkey continue, the fact that the world is facing the danger of war, it makes it possible to think that the news of Ulus newspaper is used to serve an implicit message.

It is the product of a conscious election that includes the news of Ulus newspaper, which is the publishing organ of the dominant ideology of the period, which assumed important duties for the adoption, spread, and settlement of the ideas of the Republic.

The fact that being read of the newspaper of Ulus newspaper to the character of Dündar Teacher, who stands out with dedication to Atatürk's ideal and idealness, provides an understanding of what the newspaper is used in the text. The newspaper with the slogan "Our name is our outh. We will walk on Atatürk's nationalism" shows the power of the media, which plays an important role in the change. The newspaper includes political, social, military, cultural, social, educational, and economic news, and the public is informed about the successful work carried out by the dominant ideology throughout the country.

Foreign policy news, which is taken from Ulus newspaper, in the section of "Dündar Teacher is Reading Ulus Newspaper" provides information about the tense environment of the period by reporting the problems experienced in the world before the Second World War. When the news texts are examined as a whole, it is seen that the intuition of principles of Atatürk's foreign policy includes peace, realism, rationalism, independence, being active but far from adventurous, based on national interests, taking into account the world public opinion and considering the world conjuncture. These intuitions are given to the reader to achieve inferences about successful domestic and foreign policy carried out during the Atatürk period.

As far as it is learned from the examples, following the rumors that war is inevitable, the realistic policy is followed and the news that these rumors do not reflect the original is presented to the reader. While tension continues between the world states, this situation is carefully followed in our country. This follow-up allows us to conclude that steps have been taken in foreign policy according to the world public opinion. In the news from the Ulus newspaper, the information that the peaceful environment is intact in our country, despite the threat of war in the world, senses the principle of peace based on foreign policy. Although the war will not be fought, the problems encountered in the world are carefully monitored and necessary precautions are taken against any danger that will harm our independence. In our country, which has an active but non-adventurous policy, both structuring and development studies have been continued and necessary measures have been taken against the war threat. In our country where the world conjuncture is taken into consideration, studies are carried out to ensure the country's defense against air, land, sea, and gas attacks. Keeping national interests above all else requires that measures be taken to prevent a nation that has just emerged from entering a bloody war again. The fact that our country is strategically important requires keeping the country away from war with a rational foreign policy. In the period when every step to be taken is important, the country has been kept away from the war with a successful foreign policy and development and restructuring activities have been continued in the country.

The presentation of Aysel, who started to feel great fear and anxiety in the face of war rumors, in which country and world conditions she grew up in the novel necessitates a wide range of reasons for her death to lie. When the context is carefully followed, it is understood that the events between 1938 - 1968 left deep traces in the spirit world of Aysel. The intuition of difficult years through Aysel cannot be solved by keeping it separate from the realities of the country and the world. In the text, the depressed periods in which Aysel is experienced are not given directly, and the implicit messages in the events in which news reports are made notices are expected to be perceived by the reader. The reader reaches the intuition according to his background accumulation of knowledge with his culture and education level. In the work, the sentences that the transmitter directs the reader with clues from time to time are remarkable.

